

Ján Kalinčiak

Reštavrácia

I.

„Hej, na moj hriešnu dušu bude!“ „Hej, na moj hriešnu dušu nebude!“ „A čo sa vy všetci na hlavu postavíte, nuž z vašich ľahotárskych, neuvarených, neosolených, neomastených frčkárov nič nebude, čo len papuľovať vedia a ani tu nič, ani tam nič; my si vám do kaše dúchať nedáme, bo chceme mať Človeka, ktorý má dačo pod klobúkom, tuto, vidíš, kmotor,“ hovoril pán Matiáš Bešeňovský, ukazujúc prstom na čelo, „a tuto,“ dlaňou tľapkajúc bočný vačok.

„Aha, veď zato nebude,“ odpovedal horlivo pán Peter Barina, „že má i tuto, to jest v hlave figle; bo je huncút kľincami vybíjaný, je taký cigo rigo kapsa, predal koňa za psa, že prevedie statočného človeka cez lavičku akoby nič – a má tuto, to jest vo vačku, bo už dosť nazbýjal z mozoľov statočných ľudí, bodaj mu Cigáni zuby kovali!“

„Hm, teda tak?“ hovorí pán Matiáš, „prevedie statočného človeka cez lavičku? - Nuž a či nevieš, Že keď ti treba zemana zastat', hoc aj pravdu nemá, či je to nie sám vicišpán, jeho milosť pán Adam Bešeňovský - pýcha našej slávnej famílie? - Vivat! Keď vaši potrimiskovia, čo sa sotva z vajca vyklúvali, chcú celý svet naruby obrátiť a hovoria, aby vraj zeman platil porciu a mýto, kto sa im vzoprie, kto im prejde cez rozum, či nie pán vicišpán Adam Bešeňovský? – Vivat! A keď nemáš doma ani maky, ani soli, kto ti pomôže, keď nie pán Adam Bešeňovský? – Vivat!“

„Pomôže ten - pokiaľ je nie po reštavracii, áno; ale potom? – Potom sa nafúka, naduje ako moriak, keď mu zahvízdajú a ty, keď si chudobný zeman a povieš mu po starom: ‚Domine spectabilis pán brat,‘ nuž skríví nosom, mrdne obstrihaným fúzom, zaručí, naježí sa ako jež a pyšne odsekne: ‚Pán brat sem, pán brat tam, kdeže som ja s vami húsence pásol?‘ – že sa až ziskrí statočnému zemanovi v očiach.“

„No, vidíš, kmotor, to je zasa nie pravda,“ od povie Matiáš Bešeňovský, „bo pán vicišpán o húsencoch nikdy nehovorí, už len má natoľko rozumu alebo figľov, keď to chceš mať, všakš' to sám povedal.“

„Nuž nech je, ako chce; ale počuješ, kmotor, keď to bolo pred reštavraciou, vtedy som bol ak pán brat, tak pán brat úprimný, drahý - a tak obškakoval okolo mňa ako mačka okolo myši, i tľapkal ma i objímal – a čo viac, vybozkával i moju starú, čo je taká ako na jar mrkva. Ale keď bolo po reštavracii – a vieš, keď za rok človek nič robiť nemusí a žije si ako v raji, nuž mu to potom ťažko padne zapriať sa ako hoviadko – tu bys' ho bol videl, keď si k nemu prišiel, ako o tom všetkom predošlom vicišpán povedal, že ‚niks tajč‘. Nuž ale čo potom? V dome bola bieda, lebo som sa ja veru za celý rok o hospodárstvo

nestaral; prišla sejba, a zrna kde nič tu nič. Nuž čože robiť? Išiel som k vicišpánovi po starej známosti a prosil som ho, aby mi požičal pár meričiek. Nuž ale či vieš, čo odpovedal – bodaj mu psi na kare trúbili – či vieš?" – a v rozhorčení nad nemilou spomienkou chytil Matiaša za plece a triasol ho, akoby mu chcel dušu vytriasli, „povedal mi – no pomysli si len: ‚Veď ja poznám také šášky, ako ste aj vy, čo vtedy dlhy odvádzajú, keď pánboh hudcom platí.“ Pritom si oddýchol Barina, akoby mu bol ťažký kameň spadol, a pozeral na kmotra so zvedavosťou, či mu nad takým bohaprázdny zachádzaním so zemanskou osobou vlasy dupkom nevstanú.

Ale Matiaš vedel, čo robí a hovorí, a tak skrútil len očami, akoby primeranú odpoveď z mozgu chcel vytiahnuť, odkašlal si raz, dva razy, aby získal čas, a potom s veľkým začudovaním povedal: „Kmotor, to ťa iste nepoznal, lebo vidíš, toľko sa ta ľudí vláči a každý chce dačo odniesť, každý ho drapká, takže potom nevie, čo s celým svetom počať. Nuž a čis' mu povedal, kto vlastne si?"

„Povedal, kmotor, povedal!" horlivo vyvolal Barina.

„Nuž vidíš, kmotor!" odpovie Matiaš, „kôň má štyri nohy a potkne sa; a potom vieš tiež, že meno na meno sa pridá, a tak ťa hádam predsa len za druhého držal. Teraz ale," pokračujúc ďalej hovorí, „pod', kmotor, so mnou, pôjdeme k nemu, uvidíš, že je to dobrý pán a dá, čo len žiadať budeš, keď mu povieš, žes' to ty a nie druhý, a pomysli si pritom, že reči sa vravia a chlieb sa je."

„Hm," nedôverčivo zamrkné pán Peter, „kto do mlyna chodí, ľahko sa zamúči. Čo by ja ta chodil! A čo by mi moji priatelia povedali, keby som sa dostal medzi kohútie perá!"

„Hja," skočí mu do reči Matiaš, „čo tam po reči, keď niet v nej veci! Nech si tí hovoria, čo chcú, keď ti nič nedajú – ale pán vicišpán, hľaďže, vyčíta ti také žlté ako vosk - "

„Ej, čo!" pretrhne ho s nevôľou Barina, „neprosil sa čert babe, ani ja takej ..."

„No, no, no! Však sa prosiť nemusíš, ale vidíš: Kto sa radí, nezavadí. A tak sa dnes páni z celej stolice zídu u vicišpána, aby si pohovorili, či by sa po priateľsky obe stránky spojiť nedali - bude tam i váš chýrečný Potocký, čo by chcel nášho dobrého pána Adama vytisnúť a myslí si, ako do vetra človek, že hubou ľudí odpraví, lebo nevie že chudobný zeman vždy myslí: Dobre je, keď sa huba obleje; a keď ľudí peknými slovami obchádza, nuž sa nazdá, že každý hneď a hneď po jeho nôte pískat' bude - ale také veci nejdú bez turáčka!" A potom chytil ľavicou pravicu pána Petra, pravou dlaňou mu do nej tl'apol a ani neočakávajúc odpoveď, vyvolal: „No, kmotor, budeme my dobrí priatelia!"

„Ja síce, pokiaľ bude nitka na mne," odpovie pán Peter neprekonaný výhľadmi na zisk, „nikdy s vami držať nebudem, ale abys' nemyslel, že sa vás bojím, teda ti to kvôli urobím a pôjdem s tebou, už aspoň, aby som len videl toho chýrečného vicišpána, ako sa zas bude krútiť okolo nás, keby nás potreboval."

II.

Pán Matiaš Bešeňovský si kráčal povolným krokom so svojím kmotrom Petrom Barinom k Radošovciam, dedinke malej, nepatrnej, ale preto chýrečnej v Záhorskej stolici, bo tu býval pán Adam Bešeňovský od pätnásť rokov prvý vicišpán a tak hlava všetkého, čokoľvek sa v stolici od toľko rokov robilo. Ale povieť mi, čo prejdeš celú Uhorskú krajinu a nohy až po kolená zoderieš, predsa Záhorskú stolicu nenájdeš, hoc je v nej stolíc ako do roka týždňov. Hja, nechajte to tak, však v Uhorskej krajine vyzerá jedna stolica akoby druhej z oka vypadla, a zemianstvo je v nej také dôverné ako v druhej, vie halaškovať, kortešovať v jednej ako druhej a v každej bez rozdielu má to povedomie, že takých dobrých kamarátov nenájdeš na celom svete ako v Uhorskej krajine. Bolo to teda v Záhorskej stolici, v dedinke Radošovciach, kam páni bratia Matiaš a Peter pospiechali. I zvadili sa i pomerili sa v jednom a v tom istom okamihu, bo jeden i druhý si myslel, že má pravdu, hoc vlastne ani nevedel, čo a prečo on to alebo to chce, a len tak ako vo snách sa mu zdalo, že je jeho svätou povinnosťou na to nepristať, čo druhý chce. Keď to ináč vždy tak bývalo, pred reštavráciou ani inakšie byť nemohlo.

Príduc do širokého dvora, uzreli kopu vozov, batárov, kočov a okolo nich sa tmoliacich paholkov; pred samým vchodom do domu potkýnal sa